

ПРАВО ЧОВЕКА ДА ПУТУЈЕ ПО СВОЈОЈ ЗЕМЉИ И У ИНОСТРАНСТВО

Борба за прихватање у цивилизованом свету права човека за слободно кретање на територији земље, а затим и подузимање путовања, има стару метрику, и од увек је била један начин борбе за права и слободу човека уопште. Њена посебна интезивност и највећи успеси односе се — као што знамо — на године после 1945. Произилазило је то из доминације демократских и антиратних расположења као резултат победе над фашизмом; показивало је тенденцију ка интеграцији западног света са ослонцем на демократске пароле; било је резултат озбиљног пораста поштовања социјалистичких идеала на нашој земљиној кугли.

Врста сумирања те етапе борбе, а уједно и пут политичког деловања у будућности јесте нпр. „Општа Декларација Права Човека“, изгласана 10. децембра 1948. од Генералне скупштине Организације Уједињених Народа. Она је набрајајући основна права и грађанске слободе установила између осталог: да „сваки човек има право на слободно кретање и избор места становања у границама сваке државе“ (чл. 13. тач. 1).

Конкретизацијом формула обухваћених у „Декларацији“, која зећ има вид међународног договора, недавно је изгласан на Генералној Скупштини ОУР „Међународни пакт цивилних и политичких права“. У члану 12. тог документа читамо између осталог: „Сваки човек који легално борави на територији дате државе, имаће право, у границама те територије, на слободу кретања и слободан избор места становања“. Пакт је ратификован од већине социјалистичких земаља, између осталих и од СФРЈ. Пољска га је за сада само потписала, али ратификација представља питање времена.

Пораст интересовања за правну регулацију ситуације јединке у друштву и држави — а не форуму међународних организација, са ОУН на челу, то интересовање је било посебно уочљиво — то је, пре свега, заслуга социјалистичких земаља. Потпуно је то разумљиво, уколико се подсетимо и уколико подвучемо, да проширивање и продубљавање права и слободе човека исказује процес који се органски везује са јачањем и развојем социјалистичког покрета. Треба на овом месту истаћи, да је удео ПНР у обради декларације и конвенције које се односе на заштиту права човека на међународној арени важан и да се истиче.

Али подсетимо и на то да се социјалистичка концепција права човека никада није спроводила до апсолутизовања регулација формално-правних. У први план увек се стављала реалност декларисаних формула; прихватане су према гаранцији која је омогућавала њихово извршавање. У њеним основама постоји претпоставка, даје као прво — фактични статус јединке у држави показан према систему економских односа који одаучују о друштвеној структури. Слобода јединке изискује да јој се створе такви услови, који одговарају развоју личности. Није довољно, дакле, прокламовање дефинисаних слобода у правним актима;

треба обезбедити друштвене могућности њиховог коришћења. Теоретичари марксизма — такође у Пољској — од почетка су били при становању, да је основни предуслов који ће осигурати једнакост грађана и омогућавати им уједно потпуно коришћење њима признатих личних слобода и политичких права, подруштвљавање производних средстава као и признавање одређених друштвено-економских права. Између политичких права и личним слободама, и друштвено-економским правима постоји тесна веза; гарантовање тих последњих је услов реалности осталих права. И на крају, теоретичари државе и права у Пољској увек су заступали мишљење, да држава не може у области заштите права јединке једино издржати мешање у одређене сфере живота грађана, ограничавајући се на давање правне заштите у ситуацији, када је нечије право било нарушено, али мора бити сила која делује активно и многострано. То значи, да то може бити правно обликована делатност (која се ослања баш на одређивање грађанских права и грађанских обавеза), али такође економско-организациска и културно-васпитна.

Ова неопходност разноврсног деловања преко државне организације иступа нарочито јако данас, када ступамо у етапу развијеног социјалистичког друштва.

Право на путовање чини конкретизацију у својој области ширег права за слободно кретање човека по територији земље — и — у некој мери — такође ван њених граница.

Чини, затим, једну од личних слобода грађана које се свде на забрану интервенције државних органа у некој сфери грађанских делатности, а поред тога, евентуално, на наредбу стварања преко државе институцијског осигурања слобода деловања грађана у некој области уколико је неко други наруши.

Неки услови социјалистичких земаља гарантују *expressis verbis* слободу избора места становања грађана, показујући уједно, у којим случајевима та слобода може бити ограничена. Тако је у чл. 31. Устава ЧСРС и у чл. 51. Устава СФРЈ. У низу устава социјалистичких земаља такође се јасно формулише право грађана на слободно кретање по целој територији земље. У ПНР немамо ту формулацију нити у Уставу из 1952. године нити у садашњем Уставу од 16. фебруара 1976, мада треба поменути, да се такво право налазило у буржоаско-демократском Уставу из 1921. г. Уставна комисија оформљена јануара ове године размишљала је о целисходности спровођења одговарајућег члана. Превагнула је, ипак, бојазан од казуистике; поглед да не треба у основни закон стављати права, чија је очигледност у мишљењу најширих слојева пољског друштва евидентна. Признато је, да је право на слободно кретање по целој територији земље тако очигледно и тако нормално акцептовано, као нпр. право на живот, право на то да се не буде роб, право држављана који бораве у иностранству на бригу и заштиту од стране државе или право на оснивање породице. Није то противно решењима, која се изражавају у потпуном списку постојећих права у Уставу. Добро је писао у своје

време познати југословенски правник Ј. Борбевећ, да „грађанска права су интегрални део и резултат друштвених односа, а улога Устава се не ослања на њиховом увођењу, а једино на правном формулисању тих права која су карактеристична за социјалистички поредак”.

Основа Устава која гарантује реалност права на слободу кретања грађана у земљи и на промену места становања смештен је у Уставу ПНР каталог основних права (чл. 67 — 93); детаљније, пак, каталог личних права, која садрже у себи право, о коме је реч. То такође значи, да смештена у основном закону ПНР права и личне слободе дају потпуно право на путовање.

Показујемо најважније правне прописе у ПНР, који се односе на област и начело путовања лица. Оне доказују тезу о једнакости грађана наше земље, такође без обзира на место становања. Потврђују између осталог начело, да су лица која стално станују у Пољској гетирана у области основних права и обавезна једнако са грађанима, изражавају на крају чињеницу, да странци на територији ПНР уживају — са понеким изузецима — иста права као и грађани. Обавезно скраћење у образложењу правног становишта дозвољава само у незнатној мери одражавање динамике процеса продубљавања суштине права и обавезе грађана у ПНР. Треба забележити случај, да у већ врло богатој пољској књижевности посвећеној основним правима и обавезама грађана недостаје за сада састав, који би прихватио пробе схватања проблема права човека на путовање.

Пољско право гласи, да је домаћи путник лице које станује у Пољској, а страни путник лице које станује у иностранству. Домаћи путник је лице које напушта стално место боравка, које располаже важећим документима идентитета са намером боравка у другом месту или местима у периоду за који постоји обавеза пријављивања. Није путник, у схватању права на путовање лице, које врши службену функцију као послуга у превозним средствима или долази из места становања на посао и назад, или се сели у друго место сталног боравка.

Домаћи путник ван граница Пољске Народне Републике јесте лице које прелази државну границу на основу пасоша или докумената исте важности, са изузетком лица која врше функцију на граници или лица која се селе.

Путник који прелази границу у пограничном туристичком саобраћају је лице које се легитимише пољском или страном туристичком пропусницом овлашћеном за одлазак на одређену територију.

Страни путник је лице које има држављанство друге земље као и лице које станује у иностранству, и да располаже важећим документом овлашћеним за прелазак Пољске границе као и улазном визом.

Путник у транзиту је лице које има Пољску улазну визу, или нема пољску визу, а излази из Пољске у другу земљу, или нема визу државе из које је дошло, уколико одлазак из Пољске наступа не касније него

у року 48 сати од дана доласка у Пољску (Дз. У. з. 1975. г. нр. поз. 134, 135).

Право за путовање у земљу има свако ко испуњава обавезу пријављивања. Обавеза пријављивања састоји се у пријављивању у месту сталног боравка или привременог и одјављивања из места сталног боравка или привременог. Пријављивање у месту сталног боравка или привременог доказује место боравка лица, о коме је реч. У исто време може се имати само једно место сталног боравка. То је место становања у одређеном граду под означеном адресом у циљу сталног боравка. Привремени боравак нпр. за време трајања путовања, је боравак без намере да се измени место сталног боравка у другом месту под означеном адресом.

Лице на путу, уколико борави у једном месту под истом адресом дуже од три дана, обавезно је да се пријави за привремени боравак најкасније по истеку четвртог дана, рачунајући од дана доласка. Уколико је место боравка хотел или предузеће које даје смештај у вези са путовањем, обавеза за пријављивање наступа у моменту доласка у предузеће. Путник који напушта таква предузећа која дају ноћење, пре истека боравка који је одредио при пријављивању, обавезан је да се одјави најкасније на дан напуштања тог места.

Лице, које у току трајања путовања борави у одмаралишту, пансиону, мотелу, излетничком дому, туристичком дому, кампу или на пољу за логоровање са стражом или у другој сличној институцији, обавезно је да се пријави за привремени боравак пре истека 24 часа од момента доласка.

Путник који борави у одређеном месту у искључиво туристичком, у циљу одмора дуже од три дана обавезан је најкасније пре истека четвртог дана рачунајући од дана доласка, да се пријави за привремени боравак сеоском кнезу, у месту — власнику куће, а у случаја боравка у собама којима руководе државна или друштвена предузећа — код управника или настојника дома.

Лице, које путује у туристичком циљу одмора ван места сталног боравка и користи покретни смештај за ноћење дуже од 7 дана, обавезно је да се пре истека осмог дана боравка, рачунајући од дана доласка, пријави за привремени боравак код сеоског кнеза или у надлежном месном уреду. Упростијена обавеза пријављивања односи се на путовање на горе наведени начин. Уколико боравак ван места сталног становања не прелази 30 дана.

Грађани који користе право путовања у оквиру излета организованих преко државних или друштвених предузећа, савеза синдиката или неких других друштвених организација радног народа обављају пријављивање привременог боравка посредством вође излета који обавља те формалности од момента доласка у преноћиште.

Школска омладина и студенти који одлазе на путовања са намером да бораве у колони или туристичком логору, организована од ана-

логних као и горе наведених институција, ослобођена је од обавезе пријављивања, уколико привремени боравак не прелази 30 дана (Ц. У. из 1974. г. бр. 14 поз. 85). Лица која подлежу основним обавезама одбране обавезна су да јаве надлежним органима намеру да путују као и да добију дозволу надлежних војних органа за одлазак и боравак у иностранству (Дз. У. 1967. г. бр. 44. поз. 220).

Ослобођена су од обавезе пријављивања деца до 7 година уколико време боравка на путу не прелази 2 месеца. Сличним правом се користе родитељи који долазе својој деци и деде и баке код унука, уколико време боравка на путу не прелази 30 дана (Дз. У. 1974. бр. 33, поз. 186).

Грађани реализују своје право на путовање посредством подруштвљених путничких превозних средстава или средстава и уређаја које поседује грађанин. Пољска Народна Република даје на употребу путницима на принципу уговора за превоз: железнички транспорт (ПКП), аутомобилски (ПКС), авионски (ПАЛ и ЛОТ), морски (ПЛО) и речни.

Грађани, такође, могу да путују својим аутомобилима, чамцима, моторима и бициклима, коњима, пешке или на други начин.

Лице које одлази на пут подруштвљеним средствима превоза склапа уговор за превоз од момента набавке карте. Превоз лица обавља се или сталним превозним средствима публикованим у реду вожње (ред. пловид.), или специјалним превозним средствима, стављеним у промет у случају потребе. Путник који је набавио карту за подруштвљена средства превоза има право да путује од станице (луке) одласка (полетања, почетна пловидба) до означене станице у важећем року карте путем (пловидбом), класом и превозним средством означеним на карти (Дз, У. з 1953. бр. 4. поз. 7). Путник, такође, може у наведеним примерима (ПКП) узети са собом дете старо до 4 године уколико не тражи за њега посебно место. Сваком путнику припада могућност да понесе са собом ручни пртљаг.

У друга овлашћења путника спада право на коришћење прекида у путу као и олакшања даљег путовања у случају закашњења и губљења везе. Путник, такође, може у случајевима одређеним прописима склопити додатни уговор за коришћење у току путовања посебног вагона, кабине, купеа, места са бројем у тим просторијама, место за спавање, а такође и договор за превоз животиња, багажних пошиљака као и другим примерима од стране превозника, уколико то предвиђају прописи. Путник има право коришћења вагон-ресторана, вагона за исхрану, барова, културних просторија и просторија за одмор или друге специјалне уређаје.

Путовање се сматра започетим, када је путник који је добио карту заузео место у одређеном превозном средству, у одређено време и место. Од тог момента путник има одговарајуће обавезе према превознику. Обично је путник обавезан да провери да ли је добио одговарајућу карту, да је сачува и преда на преглед приликом провере одговарајућем особљу као и да напусти превозно средство у одређеном месту. У току

трајања путовања, лице које учествује у њему треба да се понаша према прописима који су обавезни на територији станица (лука) као и у средствима превоза.

Путник губи права на путовање, уколико се не налази у трезном стању, не понаша се пристojно или се не придржава прописа. Превозник је обавезан да удаљи из превозног средства лице, које би због болести или других узрока могло да буде тешко за сапутнике, уколико није поручена за њега посебна просторија или уколико није у могућности да пружи смештај болесном лицу ван тарифе.

Путник који се разболео за време путовања треба да се доведе до станице (луке, места), на коме може да добије помоћ.

За сигурност путника превозник је обавезан да одузме право на путовање свакоме ко превози предмете који могу да нанесу штету путницима или да оштете или им упропасте превоз. У том циљу превозник треба да провери у присуству путника предмете унете у превозно средство.

Превозник је такође обавезан обезбедити путнику неопходан минимум удобности и хигијенских услова као и културну услугу у времену пребивалишта на станицама, у лукама као и за време путовања.

Путник који има карту али није заузео место у превозном средству може да одустане од уговора превоза или да промени уговор о превозу.

Лице, које путује приватним превозним средствима обавезно је да поштује прописе наредби по питању саобраћаја на путевима (Дз. У. з. 1968. г. бр. 27, поз. 183).

На крају, за заштиту путника постоји цео систем осигуравања. Ово питање биће предмет посебног реферата.

Грађани ПНР имају право путовања у иностранство на основу пасоша, личне карте, туристичког пасоша, пропусница издатих за мало-гранични прелаз или на основу туристичких пропусница или карата поморске пловидбе (Дз. У. 1974. г. бр. 46, поз. 276).

Основни документ, помоћу којег пољски држављанин може да оде у иностранство, као и да се врати, јесте пасош (Дз, У. 1967. г. бр. 17, поз. 81). Грађанин има право да добије пасош уколико је предао потребна документа и уплатио одговарајући износ. Надлежни орган може да одбије издавање пасоша, уколико се против лица које тражи пасош води кривични поступак, или је то лице нарушило обавезне прописе по питању пасоша, или је приликом претходног путовања у иностранство радило на штету интереса ПНР, или је својим понашањем изложило опасности добар глас Пољске. Грађанин, такође, не може да оствари своје право на путовању у иностранство уколико за време његовог боравка у земљи постоји лице које је под старатељством онога ко тражи пасош, или друге важне друштвене обавезе. У изузетним случајевима грађанин може да изгуби право на издавање пасоша, а то значи и на путовање. У таквој

ситуацији добија грађанин забрану министра (MSW) као и повраћај свих трошкова које је имао.

Пасош дозвољава једно путовање у иностранство у државе наведене у пасошу као и повратак. У неким случајевима може се добити пасош који дозвољава путовања ван граница земље више пута. Лице, које је добило пасош може да одлази на пут у иностранство у току 10 година од датума његовог издавања. Да би задржао право на путовање у иностранство грађанин мора обнављати важност и да тражи његово издавање на период од две године.

Уколико је пољски држављанин на путу у иностранству изгубио пасош издат у земљи или га не поседује из других разлога, има право да тражи бланкетни конзулатни пасош у циљу омогућавања повратка у земљу.

Грађанин може да путује у иностранство на основу туристичког пасоша који важи само уз личну карту. Туристички пасош дозвољава једно путовање у земље наведене у њему као и за повратак. Надлежни орган може да одобри власнику туристичког пасоша више путовања у иностранство. Туристички пасош за једно путовање дозвољава да се оно обави у року од 6 месеци од дана издавања. Туристички пасош за више путовања дозвољава, међутим, период од две године. Путник може да користи туристички пасош у временском периоду од пет година од датума издавања.

Пољски држављанин може да путује у иностранство на основу туристичке пропуснице (М. П. 1972, бр. 42, поз. 228). Туристичку пропусницу (важећа на период од 3 месеца) може да добије лице које је напунило 16 година. Путник који одлази у иностранство у туристичко подручје обавезан је да има при себи личну карту или сведочанство о идентитету за то време. Туристичка пропусница дозвољава путовање у иностранство два пута, уколико гарантује да је одређено место и време преласка границе, територија на којој ће путник да борави као и целокупно време боравка у иностранству, које износи 6 дана не рачунајући дан доласка. Учесницима излета могу се издати заједничке пропуснице.

Пољски држављанин може да путује у иностранство на основу личне карте или другог документа (Дз. У. 1971. г. бр. 35. поз. 306).

У неким случајевима грађани су ослобођени од обавезе поседовања пасоша и виза при путовању на привремени боравак на територији друге државе и при доласку преко те територије. Време путовања по територији друге државе на основу личне карте износи 3 месеца и не дуже од 6 месеци. Грађанин који путује у иностранство дужан је да се придржава правних прописа државе која га прима.

Грађанин ПНР који се спрема на путовање у иностранство мора да има осим путног документа опуномоћеног за прелаз границе такође и визу државе, која је циљ његовог путовања као и визе земаља преко чије га територије води његов пут.

Пољска Народна Република желећи да олакша грађанима право на путовање потписала је конвенцију између владе ПНР, и влада других земаља о укидању виза приликом службених и приватних путовања (Дз. У. 1972, бр. 1, поз. 1, Дз. У. 1974, бр. 11, поз. 66, Дз. У. 1974, бр. 11, поз. 65).

На укидање виза при путовању у социјалистичке земље утицала је жеља за даље јачање и развијање пријатељских односа између заинтересованих земаља као и стварања услова који омогућавају свестрано упознавање грађана једне државе достигнућима социјалистичке изградње друге земље, историјом и културом њеног народа, природом и туристичким вредностима, местима за одмор и др. Држављани ПНР који стално бораве у Пољској и који поседују један од докумената важећих за прелазак границе су, према конвенцији, ослобођени од обавезе поседовања виза при путовању, на временски период, на територију дате државе или приликом транзитних путовања преко те територије. Али, зато, пољски држављанин који стално борави на територији друге државе, ако се спрема на пут у Пољску или у трећу државу, обавезан је да поседује одговарајуће визе државе где станује.

Путник, коме припада ослобођење од обавезе поседовања визе може прећи државну границу, на сваком граничном прелазу оспособљеном за међународни путнички саобраћај. Право на путовање у иностранство без визе припада грађанину у периоду од 30 дана рачунајући од дана прелаза државне границе. У неким случајевима боравак у иностранству се може продужити до 60 дана.

Грађанин не може да оствари своје право на путовање, без визе уколико је позван да прекине путовање, уколико држава која га прима изда забрану уласка на своју територију непожељних лица, позове да се скрати или прикине путовање или удаљи путника са своје територије.

Влада ПНР склопила је низ конвенција са сличним техничким условима такође и са неким капиталистичким земљама нпр. са Аустријом и са Финском (Дз. У. 1974, бр. 11, поз. 66, Дз. У. 1974, бр. 11, поз. 65).

Држављани ПНР који се спремају на пут у иностранство привремено, морају да поседују одговарајућа средства за плаћање, неопходна за покривање трошкова путовања и боравка. Следовање девиза за једну одраслу особу износи максимално еквивалентно износу од 130 дол. а за дете старо до 7 година — еквивалентно износу од 65 дол. Односи се то, такође, и на одлазак у Југославију као и у капиталистичке земље. Једно лице може да добије девизе само једном у три године. Искоришћење следовања искључује у периоду од три године могућност учествовања у заједничком излету у те земље, као и могућност добијања следовања девиза за поморску пловидбу пољским бродом у суми која прелази 30 дол. по лицу.

Првенство у добијању девиза имају високо квалификовани радници, нарочито из кључних грана индустрије, инжењери и техничари, лекари, научни радници, наставници, чланови научних савеза, новинара. Првен-

ство у добијању девиза користе, такође, радници Државног пољопривредног добра, као и чланови пољопривредних задруга, учесници рата, ратни инвалиди и бивши логорашци хитлеровских концентрационих логора као и чланови њихових породица. Односи се то такође на друштвене раднике, раднике синдикалног и омладинског покрета.

Следовање девиза не могу да користе лица, која су 1976. године искористили за време приватног одласка у социјалистичке земље девизе више од еквивалентне вредности 3.000 зл. рачунајући заједно са боновима НБР за промену злата у транзитним земљама СЕВ-а и износом који се узима при продаји девиза.

На следовање немају право, такође, она лица која су за последње три године учествовала у поморским пловидбама пољским бродом у капиталистичке земље, за које су купили девизе а прелази 30 дол. или су учествовали 1976. г. на школском путовању у иностранство организовано од ПЗЗ и купили девизе преко 30 дол. Девизе, такође, не добијају лица која су послата на рад у иностранство и чланови њихове породице (М. П. 1973, бр. 21, поз. 125, промене 1974. г. бр. 10, поз. 80, 1974. г. бр. 30, поз. 183, 1975. г. бр. 16, поз. 99).

Ограничења у додели девиза одређена су због финансијских проблема. Сличну праксу примењују и друге земље, усклађујући време боравка странаца, поред осталог, са сумом девиза које поседује. Влада ПНР спроводећи рационалну политику доделе девиза покушава на тај начин да осигура лицима која путују у иностранство одговарајуће услове боравка. Ограничења која се односе на одлазак у иностранство у вези са обавезом добијања девиза, не односе се на оне путнике који имају банковну признаницу са конта А.

Пораст могућности пољског друштва одражава се, између осталог, и на доста распрострањеној тенденцији за путовање у иностранство. Ова појава налази решење у политици владе ПНР, која располажући ограниченим фондом девиза за путовање по иностранству, склапа уговоре са владама других земаља о узајамним бездевизним путовањима држављана, нпр. са СССР (Дз. У. 1970, бр. 15, поз. 129). Проблем осигуравања минимума неопходних новчаних средстава грађана за време боравка на територији државе у вези са њиховим приватним путовањима, регулисано је путем споразума између одређених финансијских органа заинтересованих држава.

Грађани ПНР могу да предузимају групна и индивидуална путовања у оквиру размене међу друштвима пријатељства, војводствима, градовима, предузећима, друштвеним организацијама, школама и другим институцијама на основу важних путних докумената.

Основни за почетне кораке у циљу одласка на бездевизно путовање у иностранство ради посете рођака и познаника, чини гарантно писмо, које мора бити потврђено од надлежних органа државе у коју се путује. Гарантно писмо мора бити написано на језику земље, на чију терито-

рију се путује. Гарантна писма важе годину дана од датума издавања. Време трајања путовања износи 90 дана. Земља, која прима путника може да изрази сагласност за продужење привременог боравка.

Путовања аутомобилима и аутобусима треба да се спроводе (уколико је то изразито одређено) по трасама одређеним за међународни аутомобилски туристички саобраћај. У случају неопходности одласка у места смештена ван означене трасе треба оставити аутомобиле или аутобусе у местима изразито наведеним.

Грађанину, који реализује право на путовање у иностранство, припада ослобођење од царине (Дз. У. 1975, бр. 25, поз. 132, 135) за ствари понете са собом ради личне употребе, под условом да се те ствари врате или изнесу са собом. Дозвољава се ношење средстава за исхрану у количини потребној за време трајања путовања, при чему је дозвољена тежина и садржај изнетих прехранбених производа тачно одређен.

Путник може да носи предмете потребне за обављање функције или за бављење спортом. Такође је дозвољено путнику да носи са собом без царине друге предмете уколико њихова укупна вредност на тржишту не прелази 1.000 зл. Путник који се враћа у земљу може да увезе без обавезе плаћања царине предмете чија укупна вредност на тржишту у Пољској не прелази износ од 12.000 зл.

Ослобађање од царине не односи се на предмете, за чије уношење или изношење је потребна дозвола, или чија количина прелази дозвољене размере.

Путник одлази у иностранство преко граничних прелаза доступних за међународни путнички саобраћај. Моментално у ПНР има у употреби 58 граничних прелаза тога типа. Неки од њих доступни су само за држављане ПНР као и за држављане МНР, НДР, ЧССР, СССР, (Дз. У. 1975, бр. 25, поз. 135).

Пољско право гарантује широке могућности кретања по територији земље страним путницима. Широку примену налази у тој области правило једнаких права држављана ПНР као и странаца. Тенденција која карактерише 30-годишњицу Пољске Народне Републике било је стално јачање права која припадају странцима, који путују по ПНР.

Странац који путује на територију ПНР је обавезан да изврши обавезу пријављивања по аналогним принципима као и пољски грађанин. Путник — странац, који борави ван хотела у вези са науком, лечењем или одмором обавезан је да се пријави за привремени боравак пре истека 48 сати од момента преласка границе ПНР. Уколико крај термина за извршење обавезе пријављивања пада на дан када се према закону не ради, као последњи дан термина сматраће се најближи следећи радни дан (Дз. У. 1974, бр. 14, поз. 85).

Учесници излета обављају пријављивање за привремени боравак посредством вође групе, који је обавезан да са моментом доласка излетника

у хотел пријави боравак управнику или службенику надлежном за при-мање пријава, показујући одговарајуће документе учесника за боравак на територији ПНР.

Странац, обављајући пријављивање за стални боравак даје потреб-не податке за пријаву, показује карту сталног боравка издату тачно према прописима о странцима и потврду пријаве за привремени боравак.

Од извршења обавезе пријављивања (што има посебан значај за путовање по територији ПНР (ослобођени су под условом узајамности шефови и чланови особља дипломатских представништва као и конзу-ларни уред страних држава, заједно са члановима њихових породица који са њима остају у кућној заједници, а такође и друга лица на основу закона, уговора или уобичајно одређених међународних обичаја са изу-зетком странаца који имају стално место боравка у ПНР.

Странац који путује по територији ПНР задржава сва овлашћења која служе домаћем путнику. Поред тога му припада право промене валуте у злате у специјално отвореним местима за промену валуте као и право да користи уређаје и институције које спроводе продају и услуге за девизе.

Обавезан систем права у ПНР дозвољава према путницима стра-ним и домаћим примену ограничења у путовању по територији ПНР, нпр. у оквиру пограничне зоне, на војним теренима, аеродромима, станицама и лукама, затвореним индустријским заводима и другим деловима наше земље, уколико је путовање по тим теренима изричито забрањено.

Реалност права на путовање у својој земљи и иностранству зависи у великом степену од мреже путева, комуникативних путева, мера и техничког стандарда средстава за путнички превоз, учесталости саобраћаја и комуникативних веза преноћнишне базе и ресторана, споменика и културно-просветних институција као и од степена популарисања туристичких и одмаралишних услуга.

Услуге које су користили путници у 1974. години

I. дужина комуникативних линија:

Железница — 26709 км

Јавни путеви — 26531 км

од тога са Аутотранспортом — 59269 км

домаће авионске линије — 4918 км

пловидбени путеви — 4572 км

II. Превоз путника:

Железница — 41,7 милд. путничких километара

Аутотранспорт — 40968 мил. " "

ЛОТ — 1238 мил. " "

Приватни аутомобили — 1 мил. комада (1975).

III. Места у туристичким објектима:

укупно — 321740 у 1954. г. — 29404

хотели — 43469 у 1954. г. — 19037
мотели — 30697
туристички домови — 8224
школски домови — 35567
собе — 107511

IV. Ресторани — угоститељски објекти
укупно — 17063 у 1954. г. — 6185
ресторани — 3515 у 1954. г. — 1387
гостионица — 316 у 1954. г. — 247
барови — 5338 у 1954. г. — 1472
млечни ресторан — 457 у 1954. г. — 514
кафане — 2026 у 1954. г. — 417

V. Музеји и споменици:

музеји — 364 (1311 одсека) у 1954. г. — 151 (355)
споменици — 35789 посетиоца — 17819 хиљ. у 1954. г. — 5559 хиљ.
водичи — 14612

VI. Позоришта и музичке институције: 132 (60266 места)

гледаоци — 18197 хиљ.
биоскопи — 2750 хиљ.

VII. Инострани туристички саобраћај:

укупно — 8286,9 хиљ. у 1970. год. — 871,3 хиљ.
социјал. земље — 8007,2 хиљ. у 1970. г. — 757, 2 хиљ.
Бугарска — 50,1 хиљ.
ЧССР — 602,2 хиљ. зона конвенције — 528,1 хиљ.
Југославија — 59,5 хиљ.
НДР — 6978,2 хиљ. од тога на лич. карте 6962,8 хиљ.
Румунија — 27,4 хиљ.
Мађарска — 130,6 хиљ.
СССР — 157,8 хиљ.
аруге земље — 278,7 хиљ. 1970. г. — 114,1 хиљ.

VIII. Домаћи туристички саобраћај:

Укупно — 54 мил. лица.

Проф. др Хенрих Олишевски